

SIERRA LEONA PETITS SIGNES D'ESPERANÇA DESPRÉS DE LA GUERRA

Per Chema Caballero

Sierra Leona, el país més pobre del món durant catorze anys seguits, segons Nacions Unides, ha viscut onze anys de guerra civil que s'han caracteritzat pel massiu desplaçament de civils, continu saqueig, destrucció de cases i infraestructures, el mal ús dels recursos econòmics, les terribles atrocitats comeses als civils (amputacions, violacions, assassinats) i el continu segrest de nens i nenes per ser utilitzats com a soldats o esclaves sexuals.

Dir que els diamants van ser la causa que va desencadenar la guerra a Sierra Leona és una simplificació, però és veritat que van jugar un paper clau finançant rebels i tropes del govern. En aquest sentit, els diamants sierraleonesos van treure a la llum el tema dels "diamants de sang", des que el 1992 les principals zones diamantíferes del país van caure a mans dels rebels del RUF. Encara que les arrels de la guerra a Sierra Leona cal cercar-les en la pobresa, la corrupció i el mal govern, la comercialització dels diamants i la lluita de les potències europees per controlar els recursos naturals d'Àfrica també van alimentar fortament el conflicte.

Des de l'inici de la guerra, l'Església Catòlica es va plantejar la denúncia de les atrocitats comeses pels distints grups combatents, i com a accions pràctiques l'ajuda a refugiats i desplaçats interns i la rehabilitació dels nens i nenes segrestats i forçats a ser soldats o esclaves sexuals. Els diversos intents dels missioners javerians per treballar amb aquests nens i nenes van quallar el 1999 amb l'obertura d'un programa que va tenir com a centre un antic hotel al costat d'una platja no gaire lluny de la capital, Freetown. El centre de St. Michael es va obrir com una resposta cristiana a l'ansia de justícia i pau que vivia el país en aquell moment.

El drama dels nens i nenes soldat

Els nens segrestats a Sierra Leona van ser utilitzats com a escuts humans, esclaves sexuals i finalment entrenats per ser soldats. Igualment, van ser usats com a espies, infiltrant-los a les ciutats i aldees que es pretenia atacar per passar informació sobre el nombre de tropes enemigues, localització de les armes, elaborar llistes de persones que s'oposaven als rebels o descobrir on estaven amagades les reserves de menjar.

Després del seu segrest, els menors eren forçats a transportar els fruits dels saquejos i la intendència del grup sobre els seus caps i caminaven durant dies enmig de la selva, gairebé sense menjar, servint als que els havien segrestat, dormint al terra. Als que no eren capaços de suportar aquest ritme o intentaven escapar, els esperava la mort. Per evitar fugues era normal que se'ls marqués el pit o els braços amb ganivetes o talls de ganivet les sigles RUF, AFRC o SLA, segons el grup rebel que els hagués capturat, per així ser fàcilment identificables.

La vida era encara més dura per a les nenes. La seva experiència amb els rebels solia començar amb la seva violació davant de tots. Nenes fins i tot de deu anys eren forçades a mantenir relacions sexuals diàries amb qualsevol que li ho demandés. D'aquesta manera, un vegada alliberades, presentaven traumes més profunds que els dels nens. Les més grans solien quedar-se embarassades, el que provocava que sovint fossin repudiades pels seus marits que no volien "més càrregues". Aquest fet explica que en els primers temps del programa, entre els alliberats pel grup armat RUF, hi hagués moltes nenes embarassades.

I malgrat tota la violència a què aquests nens i nenes han estat sotmesos, la gran majoria d'ells han estat capaços de tornar a les seves famílies o viure pel seu compte i refer les seves vides.

Llums i ombres

Hi ha hagut històries tristes, com la d'Abu Bakarr Kallay, conegut com "Killer", un xaval de 17 anys, cap de la guerrilla, que un dia em va entregar una bossa de plàstic en la que hi vaig trobar la calavera del seu primer mort i que ell havia carregat durant anys com el seu "yu-yu" o amulet que el protegia de tot mal. Amb aquest gest em deia que es posava a les meves mans perquè l'ajudés a canviar, i amb molt esforç ho va aconseguir i va sortir de la violència en què vivia. Es va casar amb Fatmata, una noia que havia tingut la missió d'entrenar nens petits per a la guerra. Es van conèixer al centre. Kallay va aprendre a conduir i es va fer taxista als carrers de Freetown. Durant el primer any la vida els va anar molt bé als dos, semblava que havien oblidat la guerra i tot el que aquesta comporta, fins que Kallay va tenir un accident amb el cotxe i tot el seu món es va ensorrar. No va tenir el valor d'enfrontar-se als problemes que li venien al damunt. Va recórrer a les drogues i ara passeja pels carrers de Freetown sense conèixer ningú, brut, ple de ferides. Fatmata, en veure la situació, va decidir abandonar-lo i va continuar fent els seus negocis (venia en un mercat); ara s'ha casat novament i té un fill.

Isha Kondeh és una altra de les noies que va passar pel centre. Va ser segrestada quan era molt jove i immediatament assignada a un cap rebel com a botí de guerra. Va arribar a St. Michael quan només tenia uns quinze anys, amb un nen nونات que va morir al poc temps. Isha va aprendre perruqueria, va conèixer un noi de l'aldea veïna i es va casar amb ell. El matrimoni no va sortir bé. Isha es va cansar de les pallisses que li donava el marit i quan no va poder aguantar més el va abandonar. L'única sortida que li quedava va ser la prostitució. La vaig tornar a trobar a la platja de Freetown cercant "blancs" per passar la nit. Isha porta un parell d'anys intentant deixar la prostitució i començar una nova vida, però no és gens fàcil. Un parell de vegades l'hem ajudat a començar algun negoci i a seguir amb la perruqueria. Durant un temps tot va bé, fins que un dia li ve de gust anar a passejar a la platja i torna a començar, ven el que té per comprar vestits nous, i així fins que la convencem que ho deixi.

Tot al contrari li ha succeït a Sheik Sankoh, a qui anomenaven "Crazy", boig, perquè no tenia por a res. Va ser un dels primers nens soldats que va arribar al centre, un grup d'allò més salvatge i violent. A Sheik li va costar molt acostumar-se al ritme de St. Michael. Me'l vaig trobar una nit caminant pel centre i quan li vaig preguntar perquè no dormia em va contestar que li feia por aclucar els ulls ja que li venia la imatge de quan va haver de matar el seu pare. Sheik va passar per moments de molta rebel·lia i violència. A poc a poc es va anar calmant i va començar a aprendre mecànica de cotxe. Va sortir del centre per treballar en un garatge; a l'inici li va costar acostumar-se. El van expulsar de dos d'ells, però va reaccionar i en el tercer garatge les coses van començar a canviar. Ara ha acabat el seu aprenentatge i està treballant, mai se separa de les seves eines, el seu tresor més preat. Ha llogat una habitació on viu i es fa anomenar "Cool boy", noi tranquil, perquè no vol problemes amb ningú.

Sheik és l'exemple de molts nois i noies que han "lluïtat" per deixar la violència viscuda, per descomptat sense oblidar, i començar una nova vida. Són més de tres mil nens i nenes els que han fet un esforç semblant al de Sheik i molts altres que com Isha ho estan intentant. Potser l'èxit del programa és que no s'han marcat terminis a ningú, cadascú pren el temps que necessita per a "normalitzar-se".

L'incert horitzó de Sierra Leona

Però no són només els nens i nenes que van ser forçats a ser soldats o esclaves sexuals els que han fet aquest esforç, és la majoria de la societat. Una cosa que encara em continua sorprenent és la capacitat de perdonar i acollir que han demostrat tantes famílies sierraleoneses. Era difícil anar a una mare i als seus fills i dir-los que el seu fill/germà, el mateix que havia matat al seu marit/pare, volia tornar a viure amb ells. Sempre la primera reacció era negativa, es veia el nen com un assassí. I no obstant això, després de molt parlar i tractar de convèncer-los que aquest nen havia de ser vist com una víctima igual que ells, molts començaven a canviar el seu punt de vista i al final la majoria dels nens i nenes han tornat amb les seves famílies.

En un país on després d'onze anys de guerra res ha canviat, on els rics són molt més rics que abans i els pobres iguals de pobres perquè ja no podien ser-ho més, on les causes que van portar a la guerra continuen latents, on la corrupció ho envaeix tot, són aquests petits gestos -que passen desapercibuts als ulls dels caps, líders, polítics i experts de la comunitat internacional- com el desig dels nens i nenes de deixar la violència i començar una vida nova, aprenent a viure amb els seus malsons i records, així com la capacitat de perdonar i acollir de tantes i tantes famílies destrossades per la guerra, el que fa possible veure una llum d'esperança a l'horitzó de Sierra Leona.

Chema Caballero va dirigir el centre de rehabilitació de menors exguerrillers St. Michel, a Lakka (Sierra Leona) entre 1998 i 2002. És coautor del llibre *Yo no quería hacerlo. Los niños forzados a ser soldados en Sierra Leona se expresan a través del dibujo*, Universidad Pontificia de Comillas, Madrid, 2002. El llibre del periodista Gervasio Sánchez *Salvar a los niños soldado* recull la seva tasca i experiència durant aquest temps a Sierra Leona.